

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет №6
Кафедра соціології та психології*

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» обов'язкових
компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Тема №2 Професійний психолог як вчений - дослідник

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
(протокол від 15.08.2023 № 8)

Розробник:

Доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук,
Бондаренко Л.О.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри педагогіки та психології Харківської державної академії фізичної культури, кандидат психологічних наук, доцент Павлик О. М.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Шиліна А.А.

План лекції:

1. Загальна характеристика науки.
2. Психологія як наука.
3. Науково-дослідницька діяльність психолога .
4. Номенклатура спеціальностей наукових співробітників.
5. Кар'єра психолога науковця.

Рекомендована література:

Основна

1. Бочелюк В. Й., Зарицька В.В. Психологія: вступ до спеціальності : Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.
2. Дуткевич Т.В., Савицька О.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 256 с.
URL: https://ipodp.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Dutkevich_Savits_ka_Praktichna_psikhologiya_2005.pdf
3. Москальова А. С., Брюховецька О. В. Психологія: вступ до спеціальності: навч.- метод. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 216 с.
URL: <https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/psy%20ctr.pdf>
4. Приходько Ю.О. Практична психологія: введення у професію. Навч. посібник. 2-е вид. К.: Каравела, 2010. 232 с.
URL: http://www.caravela.kiev.ua/files/file/pages_07_pracpsych_vvedprof_zm_st_pe_redmova_2017.pdf

Додаткова

5. Періг І.М. Вступ до спеціальності “Психологія”. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності “Психологія”, “Практична психологія”. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2017. 63 с. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/22510>
6. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України. Наказ МОН від 22.05.2018, №509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18>

Текст лекції

Питання 1. Загальна характеристика науки.

Поняття «наука» досить багатозначне. По-перше, під наукою розуміють особливу *сферу людської діяльності*, основна функція якої - вироблення знань про світ, їх систематизація, на основі чого можлива побудова образу світу (так звана наукова картина світу) і побудова способів взаємодії зі світом (науково обгрунтована практика). У цьому сенсі ми використовуємо поняття «наука», кажучи, наприклад, про те, що хтось «займається науковою діяльністю», «захоплений наукою» і т. д.

По-друге, під наукою розуміється *особливий спосіб пізнання світу*,

відмінний, наприклад, від художнього або повсякденного пізнання, тобто від мистецтва і життєвого досвіду. У цьому сенсі говорять про науковий підхід, про науковість даних, про те, що щось є науково встановленим тощо.

По-третє, під наукою мається на увазі *сама система знань, отримана в результаті дослідницької діяльності*. У цьому сенсі ми говоримо про так звану Науку з великої літери (наприклад, «наука стверджує, що ...»), фізичній науці (тобто про систему знань, вироблених фізикою), біологічній науці і т. д.

«Тіло» науки в цьому сенсі становлять закони - відкриті стійкі зв'язки між явищами, - формулювання яких дозволяє описати, пояснити і передбачити явища об'єктивної дійсності.

По-четверте, під наукою іноді розуміється *система установ і організацій* (Академій, інститутів, лабораторій, професійних співтовариств і т. п.), в рамках якої організовується дослідницька діяльність, скликаються конференції і т. д. У такому значенні ми використовуємо термін «наука», кажучи, наприклад, про те, що хтось «зайнятий в сфері науки» або «є працівником науки» - за аналогією з тим, що хтось може бути зайнятий в сфері виробництва або в сфері торгівлі.

Класифікація наук.

Перш за все, науки розрізняються по своєму об'єкту. Під об'єктом тієї чи іншої науки розуміється та сторона реальності, на вивчення якої дана наука спрямована. Часто об'єкт фіксується в самій назві науки. Наприклад, геологія - наука про Землю, біологія - наука про живу природу та ін.

Згідно з класифікацією, запропонованою Б. М. Кедровим, є два основних наукових об'єкта: природа (органічна і неорганічна) і людина (тобто людське суспільство і мислення). Грань між ними умовна. Відповідно цим об'єктам виділяються природні науки і гуманітарні; останні поділяються на соціальні та філософські. Отже, ця класифікація представлена у вигляді так званого «трикутника наук».

Жоден об'єкт не може бути описаний в усіх відношеннях; в зв'язку з цим конкретна наука вимушено обмежувати сферу своїх інтересів. Від об'єкта науки відрізняють її предмет, тобто те, якими сторонами представлений в науці досліджуваний об'єкт. Якщо об'єкт існує незалежно від науки, то предмет формується разом з наукою і фіксується в її системі категорій. У певному відношенні можна сказати, що розвиток науки є розвиток її предмета. Поряд з класифікацією наук по об'єкту можливі інші способи їх розрізнення. Наприклад, прийнято підрозділ наук на фундаментальні і прикладні.

Фундаментальними (іноді їх називають «чистими») вважаються науки, які пізнають світ безвідносно до того, наскільки можливо практичне використання отриманих знань.

Прикладні науки, навпаки, орієнтовані на практику, застосовуючи до неї знання, отримані у фундаментальних науках, і служать безпосереднім потребам суспільства.

Питання 2. Психологія як наука.

Об'єкт та предмет психології дуже ретельно вивчається в межах

дисципліни загальна психологія.

До яких же наук відноситься психологія - до природних або гуманітарних? Психологію не можна однозначно віднести до тих або інших суб'єктів. Історично вона складалася як «багатоголовся» релігійних, філософських, фізіологічних, біологічних, медичних та інших уявлень про людину (перш за все про людину).

Зв'язок психології з природними науками є цілком очевидним. Найбільш явна зв'язок - з біологічними науками (фізіологією вищої нервової діяльності, психофізіологія, психіатрія та інші). Проте сильним є зв'язок психології з науками гуманітарними (філософія, соціологія, політологія, право, педагогіка ...).

На сьогодні психологія:

Галузь знань : 05, соціальні та поведінкові науки

Спеціальність : 053 «Психологія»

Створення єдиної класифікації психологічних дисциплін - завдання надзвичайно важке. У нашій країні найчастіше використовується класифікація, орієнтована на ті галузі, які отримали найбільший розвиток і в яких зайнято більшість кваліфікованих фахівців. Цією класифікації відповідає перелік спеціалізацій, за якими ведеться підготовка фахівців:

1. Загальна психологія;
2. Психологія особистості;
3. Соціальна психологія;
4. Політична психологія;
5. Психологія менеджменту;
6. Організаційна психологія;
7. Юридична психологія;
8. Психологія праці та інженерна психологія;
9. Клінічна (медична) психологія;
10. Психофізіологія;
11. Спеціальна психологія;
12. Психологія розвитку та вікова психологія;
13. Педагогічна психологія;
14. Психологічне консультування та інші.

Питання 3. Науково-дослідницька діяльність психолога.

Наукова діяльність здійснюється психологами в основному в рамках науково-дослідних інститутів, в лабораторіях (які можуть належати дослідному інституту, але можуть і існувати при інших установах, зацікавлених в психологічних розробках) і на кафедрах психології різних навчальних закладів, переважно вищої ланки (де також можуть бути організовані лабораторії, або науково-дослідна діяльність здійснюється викладачами кафедри).

Основні науково-дослідні завдання:

- створення загальної теорії психологічної практики;
- розробка методологічних основ діяльності практичного психолога;
- розробка умов, методів і засобів професійного застосування

психологічних знань в умовах різних соціальних систем;

- розробка психодіагностичного інструментарію;
- методичне обґрунтування діяльності служб практичної психології.

Наукове психологічне дослідження передбачає:

- 1) формулювання проблеми;
- 2) висунення гіпотези;
- 3) здійснення перевірки гіпотези;
- 4) інтерпретацію результатів перевірки.

Питання 4. Номенклатура спеціальностей наукових працівників.

Науково-дослідницька діяльність здійснюється відповідно до номенклатури спеціальностей наукових працівників.

Згідно з наказом МОНМСУ від 14.09.2011 №1057 «Про затвердження Переліку наукових спеціальностей» психологічні спеціальності наступні.

- 19.00.00 - ПСИХОЛОГІЧЕНІ НАУКИ:
- 19.00.01 - Загальна психологія, історія психології
- 19.00.02 - Психофізіологія
- 19.00.03 - Психологія праці. Інженерна психологія
- 19.00.04 - Медична психологія
- 19.00.05 - Соціальна психологія, психологія соціальної роботи
- 19.00.06 - Юридична психологія
- 19.00.07 - Педагогічна та вікова психологія
- 19.00.08 - Спеціальна психологія
- 19.00.09 - Психологія праці в особливих умовах
- 19.00.10 - Організаційна психологія; економічна психологія
- 19.00.11 - Політична психологія

Питання 5. Кар'єра науковця.

Основними формами підготовки наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації є аспірантура (ад'юнктура) і докторантура. Аспірантура і докторантура створюють умови для безперервної освіти, підвищення науково-педагогічної і наукової кваліфікації громадян і здобуття наукового ступеня кандидата або доктора наук. Підготовка кандидатів і докторів наук здійснюється вищими навчальними закладами третього і четвертого рівнів акредитації, науково-дослідними установами та їх відокремленими підрозділами. Порядок підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів визначається Кабінетом Міністрів України.

Наукові ступені і вчені звання — кваліфікаційна система в науковій та науково-педагогічній діяльності, державне визнання рівня кваліфікації вченого, що є критеріями ранжування наукових і науково-педагогічних працівників.

Науковими ступенями в Україні до 2014 року були кандидат наук і доктор наук. Законом України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. визначено, що науковими ступенями в Україні є:

- доктор філософії / Доктор мистецтва (кандидат наук).

Присудження наукового ступеня кандидата наук триває до 31 грудня 2019 року (після проведення захисту кандидатських дисертацій особами, які вступили в

аспірантуру 2015 року);

- доктор наук.

Наукові ступені присуджують спеціалізовані вчені ради на підставі прилюдного захисту дисертацій. Рішення спеціалізованих вчених рад про присудження наукових ступенів затверджуються Вищою атестаційною комісією України.

Вченими званнями є старший дослідник, доцент, професор. Вчене звання старшого дослідника на основі рішення Вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради, яка діє в системі міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади або установи, присвоює Вища атестаційна комісія України у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Вчене звання доцента або професора на основі рішення Вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради, яка діє в системі міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади або установи, присвоює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у галузі освіти і науки у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань є державним визнанням рівня кваліфікації вченого. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Дипломи кандидата і доктора наук, атестати старшого дослідника, доцента і професора видаються МОН. Наявність відповідного наукового ступеня та вченого звання є кваліфікаційною вимогою для зайняття науковим працівником відповідної посади

Основною ланкою в системі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації є *спеціалізовані вчені ради*. Спеціалізовані вчені ради утворюються за рішенням Вищої атестаційної комісії України у вищих навчальних закладах третього та четвертого рівнів акредитації, у інших установах, які проводять наукові, науково-технічні дослідження, а також мають високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення для підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. До складу спеціалізованих вчених рад для захисту дисертацій включаються вчені, які мають науковий ступінь доктора наук, а для захисту кандидатських дисертацій також можуть бути включені вчені, які мають науковий ступінь кандидата наук. Порядок створення і діяльності спеціалізованих вчених рад визначається Вищою атестаційною комісією України.

В нашому університеті до сьогодні функціонувала Спеціалізована вчена рада з спеціальності 053 – Психологія (Практична психологія), де проводився захист дисертацій з юридичної психології (19.00.06). Сучасні тенденції розвитку науки характеризуються змінами, й у 2021 році закінчується так званий експеримент з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів від 6 березня 2019 р. №167).